

СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ, ЖИТТЄВИЙ ОПТИМІЗМ, СОЦІАЛЬНА УСПІШНІСТЬ ТА СОЦІАЛЬНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ЯК ВЗАЄМООБУМОВЛЕНІ ПАРАМЕТРИ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розкрито сутність соціальної активності, життєвого оптимізму, соціальної успішності, соціального самовизначення особистості. Зокрема соціальну активність визначено як характеристику способу життєдіяльності соціального суб'єкта, орієнтованого на зміну соціального середовища відповідно до актуальних потреб, інтересів, цілей, ідеалів, що виявляється через висування і реалізацію соціальних ініціатив, а також участь у вирішенні актуальних особистісних і соціальних завдань. Життєвий оптимізм розкрито як здатність людини бачити позитив у будь-якій життєвій ситуації, легко знаходити та залучати ресурси для подолання труднощів у досягненні визначених цілей, вирішенні актуальних проблем; впевненість у кращому майбутньому, перемозі. Соціальну успішність представлено як здатність людини досягати поставлені цілі, повною мірою виконувати свої обов'язки, долати труднощі, виявляти допитливість, активно і креативно виконувати соціальні ролі; мати визнання своїх досягнень у найближчому соціальному оточенні. Соціальне самовизначення визначено як процес і результат, свідоме знаходження особистістю власної, досить незалежної позиції в системі соціальних зв'язків та відносин з іншими людьми (емоційних, інформаційних, професійних) в різних сферах життєдіяльності. Простежено зв'язок та взаємообумовленість вищезазначених понять, визначено соціальну активність як найширше поняття. Представлено можливу послідовність формування соціальної активності, життєвого оптимізму, соціальної успішності, соціального самовизначення; мотиваційною базою і водночас початком процесу особистісного становлення названо життєвий оптимізм. Подано приклади вияву досліджуваних рис та процесів у студентській молоді, зокрема через громадську діяльність, науково-дослідну роботу, культурно-масові заходи, спортивну та творчу діяльність, комунікацію та адаптацію.

Ключові слова: соціальна активність, життєвий оптимізм, соціальна успішність, соціальне самовизначення, студентська молодь.

У сучасних кризових умовах, у період війни, нерідко постає питання актуальності соціальної активності, життєвого оптимізму, соціальної успішності й соціального самовизначення особистості. Чи доречними є такі особистісні параметри, враховуючи обставини сьогодення? Чи можна простежити їх взаємозв'язок? Яке поняття є найширшим? Чи на часі звертати увагу на особливості їх прояву та формування? Ці питання обумовлюються низкою суспільно-політичних й соціально-виховних проблем, що з'явилися у період змін і потрясінь, серед яких апатія, розгубленість, зневіри, песимізм чи навіть депресія. Водночас саме в таких умовах важливо консолідувати усі особистісні ресурси, виявити життєстійкість і ціннісний стержень для продовження запланованої життєдіяльності, реалізації власних планів і стратегій.

У період війни українське суспільство як ніколи потребує діяльних, активних громадян, здатних на духовне, моральне й соціально-культурне самотворення, готових конструктивно адаптуватися до соціальних реалій, постійно підживлювати власний саморозвиток, підвищувати рівень своєї компетентності, відшукувати оптимальні шляхи вирішення кризових ситуацій, спричинених війною, організувати себе та оточуючих на просоціальне служіння державі та суспільству.

Неабияке значення це має для молодих людей, в т. ч. студентів, на плечі яких лягає вантаж прийняття поточної ситуації, адаптація до неї, мобілізації ресурсів й адекватної реакції на потреби держави і суспільства. Зокрема, у Національній молодіжній стратегії до 2030 року зазначено: «молодь повинна бути готовою діяти в умовах змін, вміти вчитися, набувати нових компетентностей впродовж усього життя, а не орієнтуватися лише на отримання формальної освіти. Соціальна успішність молоді значною мірою визначатиметься зростанням продуктивності та покращенням етики праці» [9].

Зазначені поняття нині становлять підґрунтя нової соціально-педагогічної парадигми сучасного виховання, є концептом соціальної роботи згідно з міжнародними стандартами [2]. Зокрема, відповідно до визначення Генеральних Асамблей Міжнародної Федерації соціальних працівників та Міжнародної Асоціації Шкіл соціальної роботи, соціальна робота – це базована на практиці професія та академічна дисципліна, яка сприяє соціальним змінам та розвитку, соціальній згуртованості, активізації та звільненню людей. Тобто, підкріплена теоріями соціальних і гуманітарних наук соціальна робота залучає людей і структури до активного і усвідомленого вирішення життєвих проблем та покращення благополуччя. Вона сприяє соціальному залученню і соціальній згуртованості, змінам і соціальному самовизначенню [11; 13]. «Це завдання зумовлене необхідністю кинути виклик і змінити ті структурні умови, які спричиняють маргіналізацію, соціальне виключення та пригноблення» [3, с. 87].

Мета статті: визначити спільні та відмінні характеристики понять «соціальна активність», «життєвий оптимізм», «соціальна успішність», «соціальне самовизначення», розкрити послідовність формування й описати особливості вияву цих особистісних параметрів у студентській молоді.

Наявні наукові джерела свідчать про значну увагу ряду дослідників до проблем соціальної активності, життєвого оптимізму, соціальної успішності й соціального самовизначення. Наприклад, соціальну

активність як психологічний феномен досліджували українські науковці: О. Сергєєнкова, В. Татенко, І. Литвиненко, Т. Ткачук, Л. Мар'яненко, Р. Павелків та інші. Прояви соціальної активності у студентської молоді вивчали К. Аверіна, О. Кулінченко, А. Мазуренко, С. Шашенко, Г. Тараненко, М. Твердохлеб. Види соціальної активності, соціально-педагогічні умови соціалізації студентської молоді у закладах вищої освіти досліджували: Л. Кияшко, А. Краснякова, А. Котелевець, О. Севаст'янова, Т. Лях. Н. Сівак та інші. Зокрема, А. Котелевець зазначила, що соціальна активність як багатогранний процес, як якісна характеристика просоціальної спрямованості особистості, внутрішньо детермінована індивідуальними потребами, ціннісними орієнтаціями, вольовими характеристиками та особливостями, виступає необхідною умовою різнобічного розвитку особистості, елементом прискорення соціального розвитку» [6, с. 136]. Дослідниця розглядає розвиток соціальної активності як процес зміни особистості, який обумовлюється соціальним, соціально-педагогічним впливом та може змінити життєві переконання [5; 6; 7].

Теоретичні положення щодо сутності й формування життєвого оптимізму відображено у наукових працях: О. Метеюк, О. Поліванової, Ю. Ільїної, І. Єрмакова, Н. Заболотної, В. Кириченко, В. Нечерди, П. Салія, Л. Соколовської та інших. Зокрема, дослідники проблеми соціальної успішності та життєвого оптимізму В. Кириченко та П. Салій акцентують, що розгортання освітнього процесу на основах гуманістичної педагогіки вимагає підвищеної уваги до «закладення основ життєвої успішності, які вмщують життєвий оптимізм, самодостатність та просоціальну активність. «Навички оптимізму мають допомогти ... розвивати в собі внутрішні ресурси для подолання негативного впливу обставин воєнного часу, вироблення мотивації до постійного особистісного зростання, а також сприяти становленню як відповідальних та ініціативних громадян, відкритих до змін і впевнених у власних силах, конкурентоздатних фахівців, які зможуть брати активну участь у процесі повоєнного відновлення економіки, суспільства та держави» [4, с. 3].

Більш детально, з позиції соціальних наук, зупинимося на розкритті сутності понять: «соціальна активність», «життєвий оптимізм», «соціальна успішність», «соціальне самовизначення».

Соціальна активність – характеристика способу життєдіяльності соціального суб'єкта, орієнтованого на зміну соціального середовища відповідно до актуальних потреб, інтересів, цілей, ідеалів, що виявляється через висування і реалізацію соціальних ініціатив, а також участь у вирішенні актуальних особистісних і соціальних завдань; свідомо діяльність людини, спрямована як на перетворення об'єктивних соціальних умов, так і на формування соціальних якостей власної особистості (активної життєвої позиції). Соціальна активність є найширшим з поміж інших поняттям, бо охоплює широкий спектр дій та поведінки, спрямованих на участь у суспільному житті, взаємодію з іншими людьми, вплив на суспільні процеси та ініціативи. Вона охоплює різні форми взаємодії, які можуть проявлятися як через життєвий оптимізм, так і через соціальну успішність та соціальне самовизначення. Проявляється через громадську діяльність, волонтерство, участь у соціальних проєктах, акціях і рухах тощо.

Соціальна успішність – здатність людини досягати поставлені цілі, повною мірою виконувати свої обов'язки, долати труднощі, виявляти допитливість, активно і креативно виконувати соціальні ролі; мати визнання своїх досягнень у найближчому соціальному оточенні. Це певні досягнення особистості в суспільстві, що визначається соціальним статусом, визнанням, кар'єрою, відчуттям задоволеності життям.

Життєвий оптимізм – здатність людини бачити позитив у будь-якій життєвій ситуації, легко знаходити та залучати ресурси для подолання труднощів у досягненні визначених цілей, вирішенні актуальних проблем; впевненість у кращому майбутньому, перемозі. Це ставлення до життя, яке характеризується вірою в успіх та прагненням бачити хороше в усьому. Хоча оптимізм важливий для соціальної активності, він є більш вузьким поняттям, бо стосується індивідуального світосприйняття та психологічного стану людини.

Соціальне самовизначення – це процес і результат, свідоме знаходження особистістю власної, досить незалежної позиції в системі соціальних зв'язків та відносин з іншими людьми (емоційних, інформаційних, професійних) в різних сферах життєдіяльності. Виражається у сукупності філософських, політичних, правових, етичних і естетичних ідей і уявлень, обумовлених певним історичним етапом розвитку суспільства й відображених у більш-менш систематизованій формі ставлення особистості до соціальної дійсності.

У широкому значенні соціальне самовизначення – це усвідомлення індивідом самого себе як елемента соціальної спільноти і водночас ознака готовності до входження у соціальну структуру суспільства; у вузькому – вибір особистістю своєї позиції, цілей і засобів самоздійснення в конкретних обставинах життя; основний механізм здобуття і вияву людиною свободи. Це процес вибору та набуття особистістю певних ролей у системі суспільних відносин, усвідомлення і проєктування свого соціального становища у тій соціальній групі, членом якої індивід має намір стати. Сутність процесу соціального самовизначення полягає в актах виявлення і утвердження індивідуальної позиції в проблемних ситуаціях, коли людина знаходиться перед необхідністю альтернативного вибору і має прийняти екзистенціальне чи прагматичне рішення [8, с. 947].

Співвідношення соціальної активності, соціальної успішності та соціального самовизначення можна розглядати з позиції різних наук. Ці три поняття взаємообумовлені і мають взаємодоповнювальне значення у процесі соціалізації особистості. Так, соціальне самовизначення стосовно соціальної активності є самостійним функціонально-процесуальним ядром, що володіє здатністю попереджати реальну поведінку особистості й організувати її поведінку, а відповідно, це феномен, пов'язаний з формуванням розгорнутої

соціальної позиції людини відносно інших, зі ступенем бачення себе в інших людях, готовністю особистості до відповідальних дій у світі. Соціальне самовизначення – центральний механізм становлення особистісної зрілості, необхідна основа успішної орієнтації в соціальній реальності, гармонійного поєднання життєвих цілей індивіда із суспільними потребами. Виявлення потреби в соціальному самовизначенні свідчить про досягнення особистістю досить високого рівня соціального розвитку. У своїй завершеній, розвиненій формі соціальне самовизначення містить усвідомлення шляхів й можливостей свого подальшого соціального просування, пов'язаних із перспективами соціально-економічного розвитку суспільства, регіону або колективу. Окрім цього, соціальне самовизначення сприяє досягненню соціальної успішності, оскільки людина, яка розуміє свої пріоритети, цілі та можливості більш ефективно досягає мети і успішно самореалізується. З іншого боку, соціальна активність часто є засобом досягнення соціального самовизначення. Через активну участь у суспільному житті людина може краще зрозуміти свої цінності, інтереси та цілі, інтереси, прагнення. Водночас соціальне самовизначення може підвищити рівень соціальної активності особистості – людина, яка чітко розуміє свою роль і можливості в суспільстві, буде більшою мірою налаштована на активні соціально значущі дії.

Соціальна активність сприяє соціальній успішності людині, оскільки через активну участь у житті суспільства вона набуває нових знань, умінь, навичок, що потенційно сприяє підвищенню статусу, визнанню особистості. Водночас соціально успішні люди часто проявляють високу соціальну активність, використовуючи для впливу на інших та ситуацію свій статус та соціальне положення. Спільними сутнісними ознаками формування соціальної успішності і життєвого оптимізму є діалог та створення ситуацій успіху, що сприяє формуванню особистості з максимально можливою індивідуалізацією, здатної до відповідального визначення власних життєвих цілей та успішної самореалізації у соціумі [4; 16; 17].

Соціальна криза, життєва скрута, негаразди, втрати і травми чинять значний негативний вплив на ресурси людини, особистісний потенціал та її функціональність. Натомість у складні періоди, в тому числі воєнного стану, від людини як ніколи очікується активність і виваженість, відповідальність і розсудливість, чітка особистісна позиція тощо. У такій ситуації діяльність людини, її адаптація до змін чи кризових умов, соціалізація значною мірою залежатиме від сформованості у неї соціальної успішності й життєвого оптимізму. Ці якості (здатності) посилюють внутрішні резерви особистості, збагачують її сильні сторони й зменшують слабкі, стають засобом відновлення внутрішніх сил, подолання розгубленості, депресії, апатії. Соціальна успішність й життєвий оптимізм дозволяють: аналізувати й оцінювати наслідки змін; критично мислити й конструктивно взаємодіяти з іншими людьми, швидко мобілізуватися і здійснювати стратегічне й оперативне планування подальшої життєдіяльності [17, с. 186]. Формування соціальної успішності й життєвого оптимізму підростаючої особистості відбувається поступово від усвідомлення власної індивідуальності та сенсів існування у соціумі до розвиненої готовності розробляти і реалізовувати власні життєві проекти. Кінцевим результатом зазначеного процесу є чітко визначені ціннісно-сміслові орієнтири, розвинуті життєві компетентності, конструктивна життєва позиція, тобто сформована можливість успішно діяти у конкретній життєвій ситуації, в тому числі кризовій.

Послідовність формування соціальної активності, життєвого оптимізму, соціальної успішності та соціального самовизначення може варіюватися залежно від індивідуальних обставин, але логічно можна визначити певний порядок їх формування. Один із можливих варіантів послідовності подано у на рис. 1.

Отже, життєвий оптимізм є мотиваційним базисом для подальшого соціального самовизначення, соціальної активності та, в результаті, соціальної успішності. Однак ця послідовність – лише одним із можливих алгоритмів, оскільки індивідуальні відмінності та конкретні соціальні умови можуть призводити до різних варіантів комбінації понять і етапів формування.

Соціальна активність, соціальна успішність, життєвий оптимізм, соціальне самовизначення впливають на розвиток особистості у різні вікові періоди по-різному. Зокрема, проявами соціальної активності у студентської молоді можуть бути: участь у культурних, наукових і спортивних заходах як у межах закладу

Рис. 1. Можлива послідовність особистісних параметрів

освіти, так і поза його межами (участь у студентському самоврядуванні, волонтерських програмах, клубах, наукових конференціях, проєктних групах, концертах, творчих гуртках, змаганнях і турнірах). Соціальна активність сприяє розвитку у студентів навичок спілкування, організаторських здібностей, лідерських якостей, умінь соціальної адаптації у новому колективі тощо.

Особливо актуальними такі особистісні параметри є для студентів спеціальності 231 Соціальна робота [2; 7]. Соціальна успішність студентів виявиться через їх академічні успіхи (успіхи у навчанні), розвиток особистісних якостей, задоволеність собою і соціальне визнання. Соціально активні студенти часто мають кращі оцінки, виявляють самодисципліну, організаторські й комунікативні вміння, мають вищу мотивацію до навчання. Активна участь у позанавчальних заходах, соціально значущих проєктах дає студентам можливість набуття професійно корисний досвід, краще усвідомити професійні цілі і завдання, встановити контакти з потенційними соціальними партнерами – суб'єктами соціальної роботи, надання соціальних послуг населенню, які можуть бути важливими і корисними для кар'єрного зростання.

Життєвий оптимізм допомагає студентам більш активно брати участь у соціальних ініціативах. Віра у позитивний результат і надія на краще майбутнє мотивує до просоціальних дій, допомагає долати труднощі та не здаватися перед першими невдачами, сприяє створенню позитивної атмосфери взаємодії, що допомагає залучати до соціальної діяльності ширшого кола студентів (оптимістично налаштовані студенти зазвичай більш відкриті до спілкування). Соціальна активність, у свою чергу, також сприяє підвищенню рівня життєвого оптимізму, адже залучення до корисної діяльності, отримання підтримки від однодумців та досягнення спільних цілей надають відчуття задоволення та важливості. Тому поєднання життєвого оптимізму і соціальної активності студентів створює потужну силу, яка здатна позитивно впливати як на окремих студентів, так і на студентський колектив в цілому.

Ефективними технологіями формування соціальної активності, соціальної успішності й життєвого оптимізму в студентській молоді є технології «case-study» і портфоліо. «Їх сполучне застосування допомагає: створити ситуації успіху, підвищити самооцінку та впевненість у власних можливостях і водночас виявити й позбутися комплексу якостей, пов'язаних із невірою у свої сили; формувати установку на творчо-пошукову діяльність, підсилити мотивацію подальшого творчого зростання; формувати позитивні морально-вольові якості, що сприяють самовдосконаленню, саморозвитку і самореалізації» [17, с. 200].

Таким чином, соціальна активність, соціальна успішність, життєвий оптимізм і соціальне самовизначення тісно пов'язані між собою. Формування та розвиток таких особистісних параметрів є важливим для гармонійного функціонування молоді людини в соціумі в умовах змін. *Перспективними шляхами подальших науково-методичних розвідок є вивчення різних моделей розвитку особистості у концептах соціальної активності, соціальної успішності, життєвого оптимізму і соціального самовизначення, а також розроблення та впровадження інноваційних технологій формування соціальної активності, соціальної успішності, життєвого оптимізму і соціального самовизначення представників різних вікових і цільових груп.*

Використана література:

1. Аверіна К. С. Теоретико-методологічні засади розвитку соціальної активності майбутніх фахівців соціономічних професій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Тернопіль, 2021. 480 с.
2. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О. М. Денисюк та ін. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.
3. Бойко О. Глобальне визначення соціальної роботи та український контекст. *Наукові записки НаУКМА*. 2017. Т. 199. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. С. 86–90.
4. Кириченко В., Салій П. Теоретико-дефініційний аналіз досліджень життєвого оптимізму старшокласників. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка*. 2024. № 4. URL : https://reicst.com.ua/pmp/issue/view/issue_4_2024
5. Котелевець А. Соціальна активність молоді під час російсько-української війни. *Social Work and Education*, 2022. Vol. 9, No. 1. P. 51–61.
6. Котелевець А. М. Теоретико-методологічні засади формування соціальної активності студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2022. № 1(50). С. 134–137. URL : <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/257711>
7. Нохріна І. С., Котелевець А. М. Соціальна успішність як складова активності студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2024. № 1(54). С. 141–144. URL: <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/303899>
8. Петрович Ж. В. Соціальне самовизначення. Енциклопедія освіти / ред. В. Г. Кремень. 2-ге вид. Київ : Юрінком Інтер, 2021. С. 947–948.
9. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року : Указ Президента України від 12.03.2021 р. № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>
10. Радул В. В. Соціальна зрілість особистості : монографія. Харків : Мачулін, 2017. 441 с.
11. Соціальна робота із вразливими сім'ями та дітьми : посібник : у 2-х ч. Ч. 1. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрович. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.
12. Тараненко Г., Кукіна Н. Соціальна активність особистості як засадничий принцип розбудови громадянського суспільства *Вісник науки та освіти*. 2023. № 3(9). С. 251–265. URL : <http://perspectives.pp.ua>
13. Швалб Ю. Соціальне благополуччя як мета діяльності фахівця соціальної роботи у громаді. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 2022. № 1(8). С. 62–66.
14. Ames M. E., Rawana J. S., Gentile P., & Morgan A. S. (2015). The protective role of optimism and self-esteem on depressive symptom pathways among Canadian aboriginal youth. *Journal of Youth and Adolescence*. № 44. 2015. P. 142–154.

15. Koga HK, Trudel-Fitzgerald C, Lee LO, & et al. Optimism, lifestyle, and longevity in a racially diverse cohort of women. *J Am Geriatr Soc.* 2022; 70(10) : 2793–2804.
16. Kyrychenko V., & Necherda V. Partnership interaction in forming a socially successful personality of a pupil. *Moderní aspekty vědy: XVIII. Díl mezinárodní kolektivní monografie.* (pp. 65–78). 2022. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika, Praha: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.
17. Petrochko Zh., Kyrychenko V., Necherda V. Formation of Social Success and Life Optimism in Pupils in Crisis Conditions. *Innovations for Achieving the Sustainable Development Goals : Science, Education and Economics : Collective monograph.* pp. 185–204. 2022. Slovenia, Ljubljana: Ljubljana School of Business. URL : https://razumkov.org.ua/images/2022/06/29/mono_2022_slovenia_13.06_cover_added3_final_1.pdf

References:

1. Averina K. S. (2021) Teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku sotsial'noi aktyvnosti maibutnykh fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii. [Theoretical and methodological principles of the development of social activity of future specialists of socioeconomic professions]. *Dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.01 / Ternopil's'kyi nats. ped. un-t im. V. Hnatiuka.* Ternopil' [in Ukrainian].
2. Aktual'ni pytannia sotsial'noi roboty (2023) [Current issues of social work]. O. M. Denysiuk [ta in.]. Uzhhorod : RIK-U [in Ukrainian].
3. Boiko O. (2017) Hlobal'ne vyznachennia sotsial'noi roboty ta ukrains'kyi kontekst. [Global definition of social work and the Ukrainian context]. *Naukovi zapysky NaUKMA.* T. 199. Pedagogichni, psychologichni nauky ta sotsial'na robota. S. 86–90 [in Ukrainian].
4. Kyrychenko V., Saliy P. (2024) Teoretyko-definitysiyni analiz doslidzhen' zhyttievoho optymizmu starshoklasnykiv. [Theoretical and definitional analysis of studies of life optimism of high school students]. *Problemy suchasnykh transformatsii.* Serii: pedagogika. 4. URL : https://reicst.com.ua/pmtp/issue/view/issue_4_2024 [in Ukrainian].
5. Kotelevets' A. (2022) Sotsial'na aktyvnist' molodi pid chas rosii's'ko-ukrains'koi viiny. [Social activity of youth during the Russian-Ukrainian war]. *Social Work and Education*, Vol. 9. No. 1. S. 51–61 [in Ukrainian].
6. Kotelevets' A. M. (2022) Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia sotsial'noi aktyvnosti student's'koi molodi. [Theoretical and methodological foundations of the formation of social activity of student youth]. *Naukovyi visnyk Uzhhorods'koho universytetu.* Serii : «Pedagogika. Sotsial'na robota». № 1(50). S. 134–137 [in Ukrainian].
7. Nokhrina I. S., Kotelevets' A. M. (2024) Sotsial'na uspihnist' yak skladova aktyvnosti student's'koi molodi. [Social success as a component of student youth activity]. *Naukovyi visnyk Uzhhorods'koho universytetu.* Serii : «Pedagogika. Sotsial'na robota». 1(54). S. 141–144 [in Ukrainian].
8. Petrochko Zh. (2021) Соціальне самовизначення. [Social self-determination]. *Encyklopediia osvity (Kremen, V.H.).* [Encyclopedia of education] (2nd ed.). Yurinkom Inter. P. 947–948 [in Ukrainian].
9. Pro Natsionalnu molodizhnu stratehiu do 2030 roku, Ukaz Prezidenta Ukrainy No.94/2021 (2021) [On the National Youth Strategy until 2030: Decree of the President of Ukraine]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text> [in Ukrainian].
10. Radul V. V. (2017) Sotsial'na zrilist' osobystosti : monohrafiia. [Social maturity of the individual]. Kharkiv : Machulin [in Ukrainian].
11. Sotsial'na robota iz vrazlyvymy sim'iamy ta dit'my (2017) [Social work with vulnerable families with children]. Posibnyk : u 2-kh ch. Ch. 1. Suchasni oriientyry ta kliuchovi tekhnolohii / Z. P. Kyaniytsia, Zh. V. Petrochko. Kyiv : OBNOVA KOMPANI. 256 s. [in Ukrainian].
12. Taranenko H., Kukina N. (2023) Sotsial'na aktyvnist' osobystosti yak zasadnychi pryntsyp rozbudovy hromadians'koho suspil'stva. [Social activity of the individual as a fundamental principle of civil society development]. *Visnyk nauky ta osvity.* № 3 (9). S. 251–265 [in Ukrainian].
13. Shvalb Yu. (2022) Sotsialne blahopoluchchia yak meta diialnosti fakhivtsia sotsialnoi roboty u hromadi. [Social well-being as the goal of the social work specialist in the community]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka.* Sotsialna robota. № 1 (8). S. 62–66 [in Ukrainian].
14. Ames M. E., Rawana J. S., Gentile P., & Morgan A. S. (2015) The protective role of optimism and self-esteem on depressive symptom pathways among Canadian aboriginal youth. *Journal of Youth and Adolescence.* № 44. P. 142–154
15. Koga HK, Trudel-Fitzgerald C, Lee LO, & et al. Optimism, lifestyle, and longevity in a racially diverse cohort of women. *J Am Geriatr Soc.* 2022. № 70 (10) : 2793–2804
16. Kyrychenko V., & Necherda V. (2022) Partnership interaction in forming a socially successful personality of a pupil. *Moderní aspekty vědy : XVIII. Díl mezinárodní kolektivní monografie.* P. 65-78. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika, Praha : Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o
17. Petrochko Zh., Kyrychenko V., Necherda V. (2022) Formation of Social Success and Life Optimism in Pupils in Crisis Conditions. *Innovations for Achieving the Sustainable Development Goals : Science, Education and Economics : Collective monograph.* P. 185-204. Slovenia, Ljubljana: Ljubljana School of Business. URL : https://razumkov.org.ua/images/2022/06/29/mono_2022_slovenia_13.06_cover_added3_final_1.pdf

Petrochko Zh. Social activity, life optimism, social success and social self-determination as intercontinued personality parameters in modern conditions

The article reveals the essence of social activity, life optimism, social success, and social self-determination of an individual. In particular, social activity defined as a characteristic of the way of life of a social subject, focused on changing the social environment in accordance with current needs, interests, goals, ideals, which is manifested through the promotion and implementation of social initiatives, as well as participation in solving current personal and social tasks. Optimism in life is revealed as a person's ability to see the positive in any life situation, to easily find and attract resources to overcome difficulties in achieving defined goals, solving current problems; confidence in a better future, victory. Social success is presented as a person's ability to achieve set goals, fully fulfill their duties, overcome difficulties, show curiosity, actively and creatively fulfill social roles; to have recognition of their achievements in the immediate social environment. Social self-determination is defined as a process and a result, the conscious finding of an individual's own, fairly independent position in the system of social connections and relations with other people (emotional, informational, professional) in various spheres of life.

The connection and interdependence of the above-mentioned concepts is traced, and social activity is defined as the broadest concept. A possible sequence of formation of social activity, life optimism, social success, social self-determination is presented; life optimism is called the motivational base and at the same time the beginning of the process of personal development. Examples of the manifestation of the studied features and processes in student youth are given, in particular through public activities, scientific research work, cultural and mass events, sports and creative activities, communication and adaptation.

Key words: social activity, life optimism, social success, social self-determination, student youth.

УДК 364.4:004.51

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.99.11>

Попов О. А.

ІМЕРСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРАКТИЧНІЙ СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Статтю присвячено розкриттю можливостей використання імерсивних технологій у практичній соціальній роботі. Визначено сутність термінів «імерсивні технології» та «доповнена реальність», встановлено співвідношення між ними. З'ясовано, що доповнена реальність охоплює віртуальну, доповнену та змішану реальності, уточнено зміст кожної з них. Встановлено, що головний акцент у практичній соціальній роботі робиться на впровадженні VR і AR-технологій.

Відзначено інноваційність для сучасної соціальної роботи VR-інтервенцій. На підставі аналізу наукових публікацій підкреслено доцільність застосування VR-інтервенцій з особами, які мають різні види хімічних адикцій, ветеранами бойових дій, які страждають від пост-травматичних стресових розладів чи підвищеної тривожності. Констатовано застосування VR-технологій у профілактичних програмах, зокрема, задля запобігання булінгу, сексуальному насильству, різним формам дискримінації. Вказано, що окремим напрямком впровадження VR-технологій у соціальній роботі є професійна реабілітація клієнтів. Відмічено обґрунтованість застосування VR-інструментів для формування соціальних навичок та здатності до самообслуговування у клієнтів. Підкреслено значні перспективи імплементації VR-технологій в межах соціальної роботи із маломобільними групами населення, в тому числі і з людьми похилого віку.

З'ясовано, що AR-технології у соціальній роботі зазвичай застосовуються з тими ж цілями, що й VR-технології. Констатовано різні можливості VR та AR-інструментів, з огляду на їх технічні особливості. Відзначено, вагомий потенціал використання AR-технологій з освітньою метою, зокрема, для формування соціальних навичок.

Відзначено доцільність впровадження імерсивних технологій у практику діяльності соціальних працівників з різними категоріями клієнтів. Підкреслено необхідність розробки спеціальних VR чи AR-програм для вирішення завдань соціальної роботи та здійснення наукових досліджень щодо їх ефективності.

Ключові слова: імерсивні технології, практична соціальна робота, віртуальна реальність, доповнена реальність, змішана реальність, розширена реальність, VR-інтервенції, VR-технології, AR-технології.

Впродовж останніх кількох десятиліть у світі спостерігається дедалі стрімкіший розвиток цифрових технологій, який, до того ж, супроводжується щораз більшим масштабом їхнього проникнення у різні сфери життєдіяльності суспільства. Ці процеси лише інтенсифікуються під впливом винайдення нових чи модернізації вже наявних цифрових інструментів. До числа тих із них, що до цього часу справили найбільший вплив, можна віднести, наприклад, смартфони, соціальні медіа, штучний інтелект, тощо.

Порівняно новим трендом, в цьому контексті, є зростання доступності для повсякденного вжитку імерсивних технологій. Так, за прогнозом онлайн-платформи Statista, яка була заснована в Німеччині у 2007 році та спеціалізується на зборі, аналізі та візуалізації інформації, очікується, що до 2029 року кількість користувачів віртуальної та доповненої реальностей у світі складатиме 3,728 мільярдів осіб [8].

З огляду на те, що соціальна робота є невід'ємною складовою суспільного буття, цілком природньо, що для неї теж є характерною тенденція із все ширшого впровадження діджитал-інструментів у практику діяльності фахівців. Значний потенціал у цій площині може мати використання соціальними працівниками вже згаданих імерсивних технологій.

Імерсивні технології були предметом дослідження низки вітчизняних вчених. Окрім «традиційних» наукових праць у галузі комп'ютерних наук, значна кількість публікацій присвячена визначенню перспектив їх застосування у мистецтві, дизайні, сфері охорони здоров'я і т. д. Зростає також число досліджень зосереджених на вивченні специфіки використання різних видів імерсивних технологій в освітньому процесі, в тому числі з особами, які мають особливі освітні потреби. Власне, в цьому руслі працювали, наприклад, Н. Вараксіна [1], В. Волинець [2], П. Корня [4], С. Литвинова [5] тощо.

При цьому, в сучасній українській соціальній роботі фактично відсутні комплексні дослідження особливостей імплементації імерсивних технологій у практичну діяльність соціальних працівників, натомість в наявних – розкрито лише окремі аспекти їх застосування. Зокрема, К. Діаковська проаналізувала специфіку використання віртуальної і аугментованої реальностей в процесі соціальної реабілітації [3],